

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΕΓΑΡΩΝ
ΣΤΟ ΑΥΛΟΠΟΙΕΙΟ ΤΟΥ ΠΥΘΟΦΗΜΟΥ

ΜΕΓΑΡΑ
ΜΑΪΟΣ 2022

ΜΝΗΣΙΑΣ: Επαύξηση και εμπλουτισμός πολιτιστικών τεκμηρίων
μέσω ψηφιακής διαδραστικής ανασύνθεσης του ήχου
των αρχαιοελληνικών μουσικών οργάνων

Διεύθυνση: Χριστίνα Μερκούρη
Γενική επιμέλεια/αρχαιολογική τεκμηρίωση: Παναγιώτα Αυγερινού
Κείμενο: Ανδρομάχη Μπάτζιου
Εικονογράφηση: Δημήτρης Φραγκουλάκης

Πρόγραμμα ΜΝΗΣΙΑΣ: Επαύξηση και εμπλουτισμός πολιτιστικών τεκμηρίων μέσω ψηφιακής διαδραστικής ανασύνθεσης του ήχου των αρχαιοελληνικών μουσικών οργάνων.

ΜΝΗΣΙΑΣ: <https://mnesias.uoa.gr/>

This work was supported in part by the European Regional Development Fund of the European Union and Greek National Funds through the Operational Program Competitiveness, Entrepreneurship, and Innovation, under the call RESEARCH-CREATE-INNOVATE (Project MNESIAS: "Augmentation and Enrichment of Cultural Exhibits via Digital Interactive Sound Reconstitution of Ancient Greek Musical Instruments") under Project T1EDK-02823/MIS 5031683.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΠΑνΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

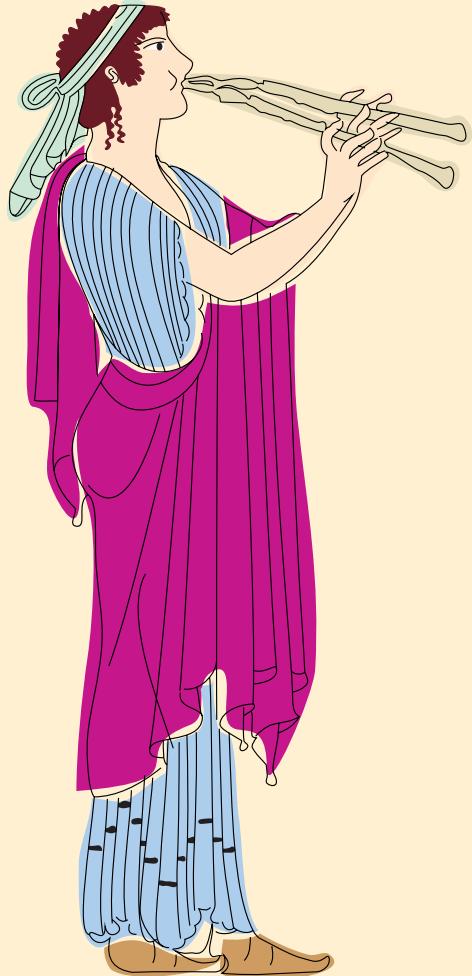
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΕΓΑΡΩΝ
ΣΤΟ ΑΥΛΟΠΟΙΕΙΟ ΤΟΥ ΠΥΘΟΦΗΜΟΥ

ΜΕΓΑΡΑ
ΜΑΪΟΣ 2022

ΜΝΗΣΙΑΣ: Επαύξηση και εμπλουτισμός πολιτιστικών τεκμηρίων
μέσω ψηφιακής διαδραστικής ανασύνθεσης του ήχου
των αρχαιοελληνικών μουσικών οργάνων

Για την αρχή να σας συστηθώ: Το όνομά μου Αγλώνικος,
γεννήθηκα στα Μέγαρα και είμαι αυλητής.
Θαρρώ πως με την τέχνη μου σε όλη την πόλη είμαι γνωστός.
Δημόσια παίζω τον αυλό μου σε γιορτές θρησκευτικές,
γνωρίζω όλους τους άρχοντες και τους σπουδαίους ανθρώπους.
Μια μέρα ηλιόλουστη, λοιπόν, επήρα τον πατέρα μου,
το γέροντα τον Ονυμά, περίπατο στην πόλη.
Με βήμα οκνό, τεμπέλικο, διασχίσαμε την Αγορά.
Και προχωρώντας όλο, στη συνοικία τρυπώσαμε
με τα εργαστήρια τα μικρά, που όπως κι οι άνθρωποι κι αυτά,
το ένα δίπλα στο άλλο, σε ξύλινα τραπέζια
σαν στοίβες με λαχανικά.
Στην ταπεινή τη γειτονιά ο Ονυμάς ο γέροντας,
αναπολούσε φωναχτά τη δοξασμένη εποχή.

«Να, η τρύπα ετούτη, εδώ να, που τώρα σκόρδα σήμερα πουλά,
κάποτε ευωδίαζε ήχους και ιδέες.
Το εργαστήρι ήταν εδώ του αυλοποιού Πυθόφημου,
το πιο παλιό και ξακουστό στην πόλη των Μεγάρων.
Και μιας και είσαι αυλητής κι η τέχνη σου σε κόφτει,
Πεδία Ηλύσια, Αγλώνικε, ήταν η τρύπα ετούτη.»

Ο αυλητής Αγλώνικος, γιός του
Ονυμά, ήταν υπαρκτό πρόσωπο. Το

όνομά του αναφέρεται σε δύο
μεγαρικές επιγραφές των αρχών του

ζου αιώνα π.Χ., στις οποίες
γράφονται τα ονόματα επιφανών
Μεγαρέων που έκαναν αναθέσεις
στον ναό του πολιούχου των
Μεγάρων Προστατήριου Απόλλωνα.

αὐλητὰς Ἀγλώνικος Ὄνυμᾶ.

«Σαν το σκορδομάγαζο, μικρό ήταν το εργαστήρι,
λίγο πιο ευρύχωρο, ισόγειο με κατώφλι
που έβγαζε σε ζωηρό αν και στενό δρομάκι
νότια από την Αγορά κι όχι μακριά από κείνη.
Ας μην πηγαίνω πιο παλιά μη μας πάρει η νύχτα.
Με το εργαστήρι τούτο δω του αυλοποιού μας του καλού
πολλοί αυλητές στο επάγγελμα – όπως και του λόγου σου –
είχανε πάρε δώσε. Παραγγελίες έκαναν
οι πιο μεγάλοι αυλητές κι οι αυλητρίδες όλες,
αλλά και άνθρωποι πολλοί, απλοί ερασιτέχνες.»

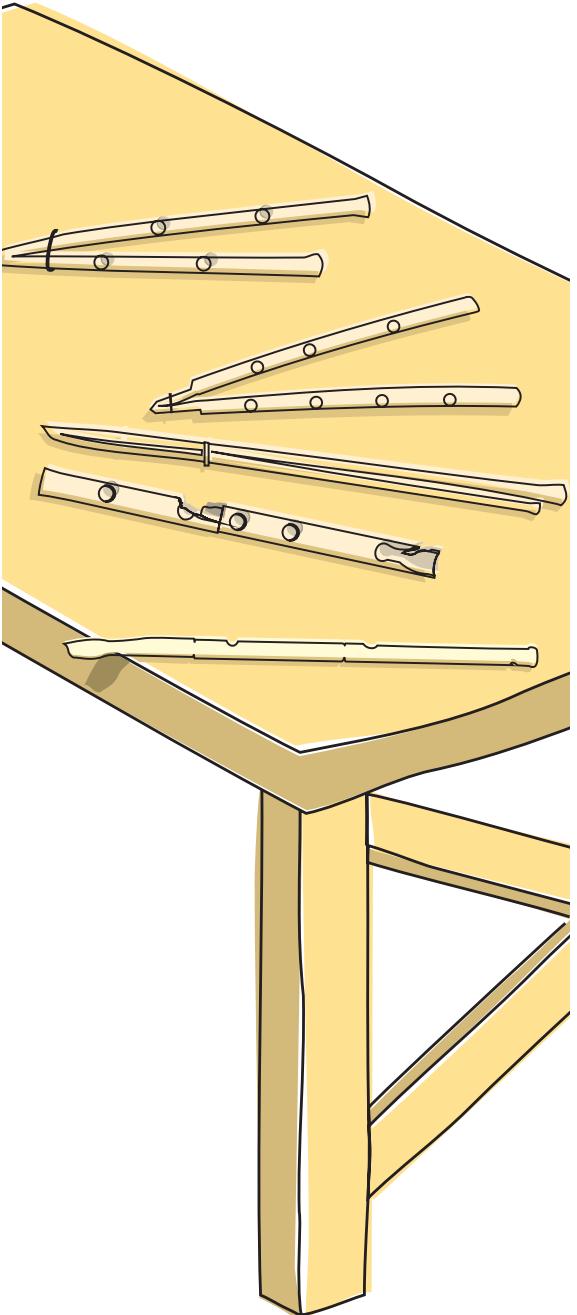
Αυτά δεν μου ήταν αρκετά και ρώτησα τον Ονυμά
κι άλλα πολλά να μάθω. Να μου πει για τα υλικά
και τους αυλούς που ο αυλοποιός συνήθιζε να φτιάχνει.
Κι εκείνος μου αράδιασε ό,τι υλικό υπάρχει!

«Ξύλο, χαλκό, ορείχαλκο, ασήμι, κόκκαλο ελαφιού,
αλλά κι ελεφαντόδοντο. Τα πιο πολύτιμα υλικά,
όπως το τελευταίο, ο αυλοποιός Πυθόφημος
τα έφερνε απ' έξω. Κι όσο να πεις για τους αυλούς
στο οστό κι ελεφαντόδοντο ήταν αυθεντία.
Και για αυλητές δραστήριους στο επάγγελμά τους,
έφτιαχνε τον κατάλληλο για την περίσταση αυλό.
Με άλλον έπαιζαν αυλό σε μουσικούς αγώνες
που τους κριτές τους κέρδιζε ήχος μαζί και τέχνη,
με άλλον όταν εύφραιναν τις συντροφιές των φίλων.
Το μήκος, πλάτος, πάχος και τις αποστάσεις των οπών,
τις διαμέτρους μέσα έξω, όλα τα υπολόγιζε
με ακρίβεια μεγάλη. Τη θέση των δαχτυλιδιών
που έχουν στη μέση τρύπα και με το στριφογύρισμα
επάνω στο σωλήνα ανοιγοκλείνουν τις οπές.
Αλλά και τα μεταλλικά κλειδιά: το πού θα μπαίνουν ακριβώς
για να τα σέρνει ο αυλητής μια πάνω και μια κάτω,
ώστε όταν και πάλι χρειαστεί οι οπές να ανοιγοκλείνουν.
Γιατί με πέντε μόνο δάχτυλα πόσες να κλείσεις τρύπες;»

«Βλέπεις, οι αυλοί στις μέρες μας δεν είναι όπως πρώτα
που είχαν τρύπες λιγοστές και έφτανε το χέρι.
Σήμερα οι αυλητές, όπως το συνηθίζουν,
αλλάζουν όλο κλίμακες, "αρμονίες" τις λέτε.
Για τις "μεταβολές" αυτές, από μια κλίμακα σε άλλη,
οι λίγες τρύπες δεν αρκούν. Πρέπει οι οπές να είναι πολλές,
τα μέλη να μπερδεύονται το ένα με το άλλο
για να εντυπωσιάζεται ο κόσμος ο πολύς.
Γιατί εάν η αυλητική μια τέτοια θέλει σκέψη,
η τέχνη του αυλοποιού θέλει πολλά ακόμη:
να ξέρεις από υλικά, να είσαι χειροτέχνης,
να έχεις το αυτί του μουσικού και το μυαλό του Αρχύτα.
Είχε, λοιπόν, τόση δουλειά, που σύντομα ο αυλοποιός
προσέλαβε και βοηθούς. Ο ένας αυλοτρύπης
κι ο δεύτερος γλωττοποιός. Ο αυλοτρύπης άνοιγε
όλες τις τρύπες των αυλών. Γιατί το τρύπημα του αυλού,
όπως καλά γνωρίζεις, είναι μια τέχνη δύσκολη
και θέλει μαεστρία. Ύστερα ο γλωττοποιός
του ετοίμαζε γλωσσίδια για τα επιστόμια των αυλών.
Με γλώσσα ο άνθρωπος μιλά και με γλωσσίδι ο αυλός.
Όπως από άγλωσσο άνθρωπο μιλιά δεν περιμένεις,
έτσι κι ο άγλωσσος αυλός ίσα που ψελλίζει.

Ο Αρχύτας ήταν επιφανής μαθηματικός, αστρονόμος, μουσικός και φιλόσοφος. Γεννήθηκε το 428 π.Χ. στον Τάραντα της Μεγάλης Ελλάδας. Θεωρείται από τους μεγαλύτερους διανοητές της ελληνικής αρχαιότητας.

Η φορβειά ήταν μία λωρίδα από δέρμα που έβαζαν οι αυλητές στο στόμα τους και έδεναν στο πίσω μέρος του κεφαλιού με δύο οπές για να μπαίνουν οι αυλοί και να συγκρατούνται με ασφάλεια.

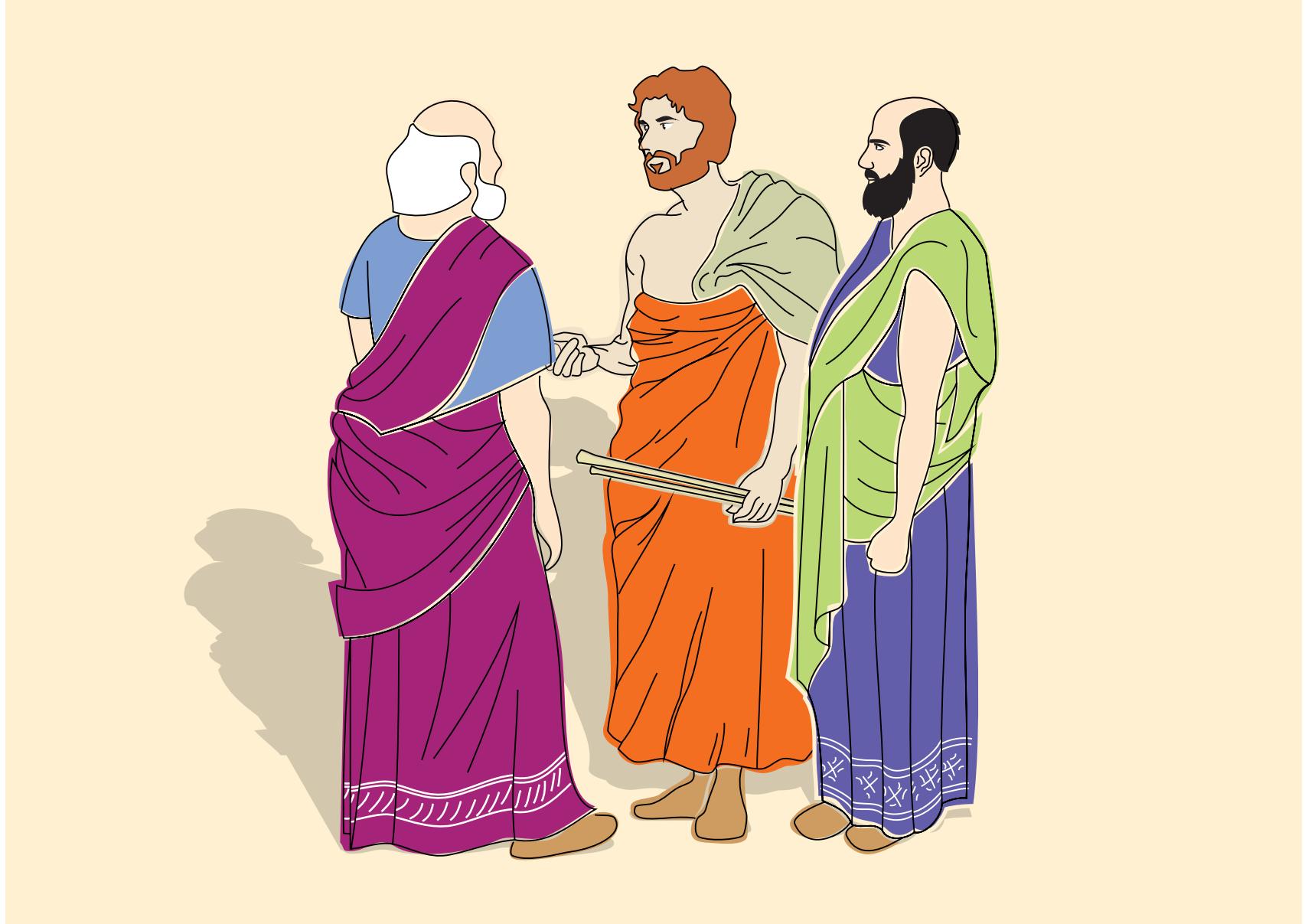
«Όταν ο αυλός τελείωνε, έμπαινε στη θήκη στην “αυλοθήκη” λέτε εσείς ή αλλιώς “συβήνη”. Κι η θήκη αυτή που φύλαγε μέσα της τον αυλό είχε μαζί την πιο μικρή, τη θήκη για τις “γλώσσες”. Μαζί με ένα ζευγάρι αυλούς, “γλωττοκομείο”, “συβήνη” έδινε δώρο μια “φορβειά” να χαίρεται ο πελάτης.»

...Με όλες αυτές τις μαστοριές και μέσα στη σβελτάδα, φαντάσου, γιε μου, μαγαζί... κομμάτια από κόκκαλο, άλλα από δω, άλλα από κει, άλλα με “τρυπήματα” ή διόλου δουλεμένα, ξύλα, καλάμια, μέταλλα, κόλλες και ροκανίδια, τόρνοι με σκόνη ένα βουνό κι ένα σωρό σκουπίδια. Άσε τα μέτρα και σταθμά, μαχαίρια και ψαλίδια, βελόνες για τα δέρματα, κόφτες και μαραφέτια.»

«Και πάντοτε του άρεσε να λέει στους πελάτες: “του κάθε ανθρώπου η φωνή έχει δικό της χρώμα και με τα χρόνια που περνούν το χρώμα αυτό αλλάζει. Άλλο το χρώμα για μωρό, άλλο για το κορίτσι, άλλο για αγόρι πιο μικρό κι άλλο για πιο μεγάλο. Με κάθε χρώμα της φωνής και οι αυλοί ταιριάζουν, άλλοι λεπτοί και πιο ψιλοί για αγόρια και γυναίκες, άλλοι βαριοί και χαμηλοί για νέους και για άντρες. Κι όσο βαραίνει η φωνή, καθώς το θέλει η φύση, τόσο μακραίνουν κι οι αυλοί.”»

«Στους παιδικούς, λοιπόν, αυλούς έδινε ο Πυθόφημος μήκος μικρό κι ήχο λεπτό για να ταιριάζουν, έλεγε, με τη φωνή των αγοριών. Οι γυναικείοι οι αυλοί ήταν κι αυτοί κατάλληλοι για το ωραίο φύλο κι ο ήχος τους σχημάτιζε της Αφροδίτης τη μορφή. Τους ανδρικούς πάλι αυλούς “ανδρείους” τους ονόμαζε. Κι έλεγε πως οι “ανδρείοι” αυλοί πρέπει να είναι μακριοί όπως οι λόγχες του Ἅρη και ο ήχος τους ο πιο βαθύς. Άλλιώς πώς θα ξεχώριζαν Ἅρης και Αφροδίτη; Κι επέμενε ο Πυθόφημος πώς όλα τα ξεχωριστά αν με σοφία σμίξεις, συμβαίνει κάτι εκπληκτικό! Όπως ο μύθος έσμιξε θεά Αφροδίτη κι Ἅρη, την ομορφιά με το λευκό τον πόλεμο με μαύρο, έτσι κι οι δυο τους οι αυλοί κάνουν ένα ζευγάρι και τ' όνομα του ζευγαριού αυλός είναι και πάλι. Ο ένας αυλός του ζευγαριού είναι της Αφροδίτης, ψιλότερη βγάζει φωνή σαν φλύαρης γυναικάς και πιο κοντός στο μήκος του. Ο άλλος αυλός ο πιο μακρύς, είναι ο αυλός του Ἅρη. Αυτός ο πιο βαθύφωνος βγάζει την αντρική φωνή κι ανδρείος ειναι πάντα. Και τέτοια ο Πυθόφημος έλεγε πάντα στα παιδιά για να μαθαίνουν τον αυλό και τα δυο του σκέλη».

Ο διάσημος αυλητής Τηλεφάνης από τη Σάμο έζησε και τάφηκε στα Μέγαρα και χαρακτηρίζεται από τον Δημοσθένη, «άνδρων βέλτιστος». Ο τάφος του οικοδομήθηκε από την Κλεοπάτρα, αδελφή του Μ. Αλεξάνδρου.

*Τηλεφάνης δ' αὐλοῖς, οὗ τάφος ἐστὶν
ὅδε.*

Ο Ευκλείδης ήταν φιλόσοφος από τα Μέγαρα, που έζησε γύρω στο 450-380 π.Χ. Ήταν μαθητής του μεγάλου φιλοσόφου Σωκράτη. Ιδρυσε τη Μεγαρική Σχολή, όπου και δίδασκε.

Ο Ιχθύας ήταν φιλόσοφος των αρχών του 4ου αιώνα π.Χ. Ήταν μαθητής του Ευκλείδη του Μεγαρικού τον οποίο και διαδέχθηκε στη διεύθυνση της Μεγαρικής σχολής.

Ο Στίλπων ήταν αρχαίος φιλόσοφος, που γεννήθηκε στα Μέγαρα το 360 π.Χ. και πέθανε το 280 π.Χ. Διαδέχθηκε τον Ιχθύα στη διεύθυνση της Μεγαρικής σχολής.

Και τότε εγώ ο φιλομαθής ρώτησα τον πατέρα μου αν ο σοφός αυλοποιός της πόλης των Μεγάρων σοφούς ανθρώπους γνώριζε και ξακουστούς “τεχνίτες”. Γιατί στα χρόνια του ήξερα πως ζούσε ο Τηλεφάνης που ήταν μεγάλος αυλητής, επιδέξιος τεχνίτης. Ήτανε τέτοια η φήμη του που η ίδια η Κλεοπάτρα, του Αλέξανδρου η αδελφή, του έφτιαξε το μνήμα.

Κι ο Ονυμάς που του άρεσε τέτοια να θυμάται, με νοσταλγία ξανάρχισε στίχους ν' αραδιάζει για τις παλιές τις εποχές...

... «Και μη θαρρείς, Αγλώνικε, πως μόνο Τηλεφάνηδες ήξερε ο Πυθόφημος. Ετούτο εδώ το μαγαζί που βλέπεις μαραμένο, στα χρόνια μου και πιο παλιά μεγάλο ήταν στέκι και όχι μόνο μουσικό.

Φιλόσοφοι και ποιητές, ιστορικοί και άλλοι κάτω από τούτο, εδώ να, το μικρό κατώφλι συνήθιζαν καταμεσίς να στέκονται στον δρόμο.

Μιλούσαν για το θέατρο, για την οικονομία, πολιτική, ρητορική και για φιλοσοφία.

Κι αφού έχεις φιλομάθεια, και τούτο ακόμη θα σου πω: όλη η Σχολή η Μεγαρική εδώ φιλοσοφούσε, παλιά ο Ευκλείδης και μετά ο Στίλπων κι ο Ιχθύας, πολλοί φιλοπερίεργοι κι εγώ ανάμεσά τους...».

Ο ποιητής Θέογνις περιγράφει στις ελεγείες του τα συμπόσια της αριστοκρατικής τάξης των Μεγάρων που πλαισιώνονταν από τις αυλητρίδες: ύπ' αὐλητῆρος ἀείδειν. Η

Κρουμάτιον από τα Μέγαρα ήταν γνωστή αυλητρίς που συνόδευε τα ερωτικά τραγούδια της Σιμμίχης: καὶ παρῆν Κρου[σ]μάτιον ἡ Μεγάρας καταυλοῦσα, ἡ δὲ Σιμμίχη ἐρωτικὰ μέλη πρὸς τὴν ἄρμονίαν ἤδειν.

... Αλλά η στροφή προς τα παλιά κι η θύμηση η τόση κάνουν τη γέρικη καρδιά συχνά να μαραζώνει και ησυχία να αναζητά...

Κι υπάκουα ακολούθησα τον γέροντα πατέρα μου που έκανε αργή μεταβολή να παμε προς το σπίτι.

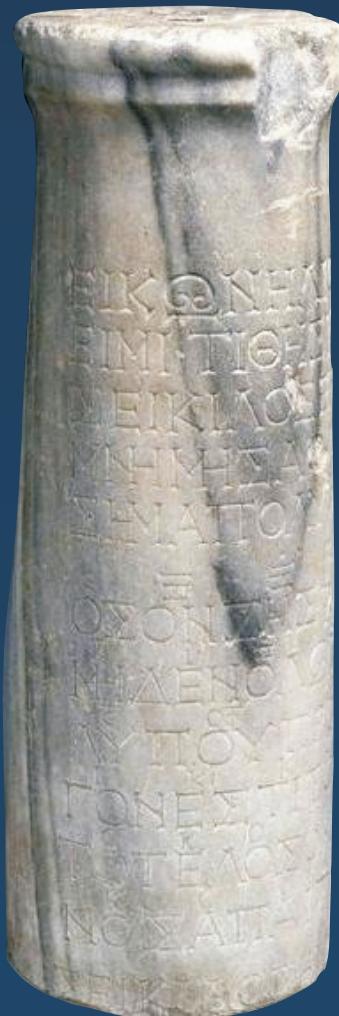
Κι έτσι βουβά βαδίζοντας στην επιστροφή μας, έγινα ξάφνου Ονυμάς:

Στου αυλοποιού Πυθόφημου ήμουν το εργαστήρι και τους σοφούς ολημερίς συναναστρεφόμουν.

Κι όταν η νύχτα έπεφτε βαριά από το μόχθο, χυνόμασταν όλοι μαζί στης πόλης τα συμπόσια, ο νους μας να θεραπευτεί απ' την πολλή σοφία με αυλητρίδες και κρασί, άλλη Σχολή Μεγαρική, καλύτερη απ' την πρώτη...

Και με τους λογισμούς αυτούς του χρόνου το ταξίδι έγινε ακόμη πιο γλυκό...

Το 1883 στις αρχαίες Τράλλεις της Μικράς Ασίας αποκαλύφθηκε μία επιτύμβια κυλινδρική στήλη που είναι γνωστή ως "Επιτάφιος του Σείκιλου"

Στη στήλη είναι χαραγμένη η παρακάτω επιγραφή:

ΕΙΚΩΝ Η ΛΙΘΟΣ
ΕΙΜΙ ΤΙΘΗΣΙ ΜΕ
ΣΕΙΚΙΛΟΣ ΕΝΘΑ
ΜΝΗΜΗΣ ΑΘΑΝΑΤΟΥ ΣΗΜΑ
ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΝ

Εγώ η πέτρα είμαι μια εικόνα.
Με έβαλε εδώ ο Σείκιλος σήμα
αθάνατης μνήμης στους αιώνες

Στη συνέχεια είναι χαραγμένοι οι στίχοι ενός τραγουδιού μαζί με τα σύμβολα της μελωδίας. Είναι το αρχαιότερο ελληνικό τραγούδι που σώζεται και το αφιερώνει ο Σείκιλος στην αγαπημένη του Ευτέρπη.

ΟΣΟΝ ΖΗΣ ΦΑΙΝΟΥ
ΜΗΔΕΝ ΟΛΩΣ ΣΥ
ΛΥΠΟΥ ΠΡΟΣ ΟΛΙ
ΓΟΝ ΕΣΤΙ ΤΟ ΖΗΝ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΑΠΑΙΤΕΙ
ΣΕΙΚΙΛΟΣ ΕΥΤΕΡΠΗ
Γέλα και γλέντα όσο ζης
η λύπη μη σε παιρνει.
Γιατί είναι λίγη η ζωή
κι ο χρόνος την τελειώνει.
Ο Σείκιλος στην Ευτέρπη
(ελεύθερη απόδοση Σωτ. Κακίση)

ζέ ζέ κιζί^ζ,
όζονζης φαινού^ζ
μηδέν ολωζε^ζγ
λυπού προσ ολι^ζ
γονεστί ζην^ζ
τότελος χρό^ζ
νόσαταιτεί^ζ
σ ζ ζ κιζί^ζ κι ι ζ ικ ο ζ οφ^ζ
'ο σον ζης, φαί νου, μη δεν δόλως σύ λυ πού·
σ κ ζ ι κικ ζ οφ^ζ σ κ ο ι ζ ζ ζ ζ ζ^ζ
πρός ολί γονές στιτό ζην, τό τέ λος ο χρόνος άπαι τεΐ.

